

TÜRKİYE'DE BAĞIMLILIK ALANINDA SOSYAL HİZMET MEVZUATI

İLKER AKTÜRK

ÖMER FARUK BOZDOĞAN

GİZEM ÇUHACI

NURDAN TOKLUOĞLU

TÜRKİYE'DE BAĞIMLILIK ALANINDA SOSYAL HİZMET MEVZUATI

ÇALIŞMA DURUMU İLE İLGİLİ MEVZUAT

Madde-alkol bağımlılığı kişinin toplum tarafından etiketlenmesini sağlayabilecek potansiyele sahip bir hastalıktır. Bağımlılara yönelik toplumun büyük kesiminde olan bu etiketleyici ve dışlayıcı tutum, iş dünyasında da kendisini göstermektedir. Büyük küçük işletmeler, resmi kamu kurum ve kuruluşları, özel ticarethaneler vb. gibi bir çalışma ilişkisinin bulunduğu herhangi bir yerde bağımlıların varlıklarını sürdürebilmesi oldukça zordur. Kişinin tedavi sürecinde olup olmaması, halihazırda madde kullanımının olup olmaması bu konuda çok ciddi bir farklılık ortaya çıkartmamaktadır. Bu sebeple, iş ve çalışma dünyasına yönelik etiketlemeyi azaltacak ve farkındalık oluşturabilecek projelerin oluşturulması, bu kapsamda eğitimlerin verilmesi ve işverenlerin bağımlı kişileri istihdam etmek adına insiyatif almaları gerekmektedir. Tıpkı engelli ve bir dönem eski mahkumlarda olduğu gibi tedavi sürecinde belli bir noktaya gelmiş bağımlıların da istihdamını kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi elzemdir.

Bağımlı kişilerin istihdamına veya bir şekilde iş hayatına dahil edilmesine yönelik olarak işletmekte olan bir kanun bulunmamaktadır. Bağımlıların istihdamına ve işe yerleştirilmesine atıf yapan herhangi bir yönetmelik veya yönerge de mevcut değildir. Bu durum bu alandaki değişimlere olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı, sahip olduğu/olması gerektiği mevzuat bilgisi ile direkt olarak zorlayıcı bir hüküm olmasa da bağımlı kişilerin istihdamına yönelik olarak savunuculuk yapabilir. Bu savunuculuğu yaparken dikkat etmesi gereken noktalar mevcuttur. Bu konuda daha detaylı bilgi alınmak isteniyorsa Sheafor ve Horejsi'ye başvurabilirler. ¹

Bağımlı kişinin çeşitli hizmetlerden faylanması veya faydalandırılması adına girişimlerde bulunulması için başvurulabilecek en önemli kaynaklardan birisi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 58. Maddesi'dir. Söz konusu maddeye göre:

¹ Bkz. Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2015). Sosyal hizmet uygulaması: temel teknikler ve ilkeler (çev.) İstanbul, Nika.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

“Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.”

Sosyal hizmet uzmanı, bu maddeye atıf yaparak danışanın istihdamı konusunda bazı kamu kurum ve kuruluşlarından istihdam talebinde bulunabilir. Ancak bunu yaparken, kurum ve kuruluşlar ile ilişkilerini bozabilecek yaklaşımlara dikkat etmesi gerekmektedir. Müdahale planı yapılırken, temel olarak bu madde etrafında hareket ediyor olmak çoğu zaman çözümü getirmese de işleri kolaylaştıracaktır.

2018-2023 Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Eylem Planı’nda, Uyuşturucuya Yönelik Talebin Önlenmesi başlığı altında ele alınan “sosyal uyum merkezlerinin ve programlarının güçlendirilerek yaygınlaştırılması” kapsamında, sosyal uyum dönemindeki danışanların aktif iş gücü programlarına katılım sağlaması faaliyeti yer almaktadır. Bu kapsamda bu faaliyetten sorumlu olan kurum ve kuruluşlar ise; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Türkiye Yeşilay Cemiyeti, İŞKUR, Milli Eğitim Bakanlığı’dır. Ulusal eylem planından hareket ederek, danışanların istihdamı ile ilgili çeşitli müdahalelerde bulunulabilir.

Türkiye Yeşilay Cemiyeti ve İŞKUR arasında imzalanmış olan bir protokol mevcuttur. Bu protokol kapsamında İŞKUR, Türkiye Yeşilay Cemiyeti’ne bağlı merkezlere gelen bağımlıların ve birinci derece akrabalarının işe yerleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütecektir.

İŞKUR tarafından uygulanan ve işsizlik sorununun yoğun olduğu süreçlerde belirli bir süre ile sınırlı kalmak koşuluyla istihdam gerçekleştirilen Toplum Yararına Program (TYP)’de danışanların istihdam edilebilmesi için başvurabileceği önemli kaynaklardan birisidir. Kişiler bu program kapsamında çevre temizliği, ağaçlandırma, park düzenlemeleri, kamusal altyapının yenilenmesi gibi çeşitli alanlarda görev yapmaktadırlar. Bu program ile danışanlara ömür boyu sürecek bir iş imkanı sağlanamıyor olsa da bir süre-

liğine kendisinin ve ailesinin hayatını idame ettirebilecek gelire sahip olan danışanın daha rahat yeni iş imkanlarını araştırması sağlanabilmektedir.

İŞKUR tarafından oluşturulmuş olan İşbaşı Eğitim Programları (İEP) de bağımlıların iş hayatına girmeleri ve uyumlarının gelişmesi açısından kritiktir. Bu program kapsamında kişiler bir yerde istihdam edilmekte ve maaşlarının önemli bir kısmı İŞKUR tarafından, yan haklar mevcut olmak üzere, ödenmektedir. Kişi için uygun İEP yoksa sosyal hizmet uzmanı çeşitli işletmeler ile bu konuda görüşerek kendilerinden İEP kapsamında bağımlıyı istihdam etmeleri istenebilir. Bunun için işletmenin yerine getirmesi gerektiği farklı yükümlülükler de bulunmaktadır.

Bağımlıların istihdamı ve çalışması konusunda ülkemizde yapısal problemler bulunmaktadır. Tedavi ve rehabilitasyon sürecinde belirli bir noktaya gelmiş bağımlıların iş hayatına girebilmesi ve/veya mevcut iş becerilerini kaybetmemeleri için yeni modellere ihtiyaç duyulmaktadır. Korunmalı iş yerleri oluşturma, tedavi ve rehabilitasyon sürecini tamamlamış bağımlıların istihdam etmenin bir zorunluluk olarak işletmelere getirilmesi gibi reformlar bu süreçte bağımlıların yaşam becerilerini yeniden kazanmalarını/güçlendirmelerini sağlayacak ve sosyal uyumun gerçekleşmesine yardımcı olacaktır.

Bağımlı olduğu öğrenilene kadar bağımlı olmayan biriyle aynı kalite ve üretkenlikte çalışabilen bir kişinin bağımlı olduğu işveren tarafından öğrenildiğinde genellikle işine son verilmekte veya mobbing uygulanarak işten ayrılması istenmektedir. Buradaki problem; bağımlıların bir işi yapamaması, verilen görevleri yerine getirememesi, uyumsuzluğu ve işletmenin veya kurumun herhangi bir üretim sürecindeki katkısı değildir. Problem; bağımlının ve bağımlılığın algılanışındadır. Bu algıyı kıracak faaliyetler gerçekleştirilmediği sürece bir bağımlının iş hayatında kendisine yer edinmesi her zaman ciddi bir sorun olarak önümüzde duracaktır.

MESLEK EDİNDİRME İLE İLGİLİ MEVZUAT

Bağımlılık kişinin birçok becerisine ket vuran ve bunların yeniden geliştirilmesini mecburi kılan bir hastalık formuna bürünebilir. Bağımlı kişilerin uzmanlaştıkları ve “yapmayı iyi bildikleri” bir meslekleri olabilir. Ancak aktif madde kullanımı ve uzun süreli tedavi sonrasında bu becerilerin zayıflaması olağandır.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Kişilerin yeniden çalışma hayatına girmeleri ve yeni yaşam kurgularını oluşturabilmeleri için bir mesleki beceriye ihtiyaç duydukları aşikardır. Bu sebeple, bağımlıların hem tedavi ve rehabilitasyon sürecinde hem de bunun ardından mesleki eğitimler alması oldukça önem arz etmektedir.

Bağımlılar pek çok durumda bağımlı olmayanlar ile benzer mesleki eğitimleri alabilmektedirler. Sosyal hizmet uzmanı burada bağımlının daha az riskli olabilecek ve yatkın olduğu meslek grubunu belirlemeli ve bu yönde danışanı motive etmelidir. Bunun yanında danışana, mevcut mesleki eğitim imkanları hakkında bilgi verebilmelidir.

Bu konudaki en önemli gelişme Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Hayat Boyu Öğrenme programı kapsamında verilebilecek çeşitli mesleki eğitimlerdeki kişi sınırının kaldırılması olmuştur. Daha önceki dönemde bir mesleki eğitimin verilebilmesi için kişi sınırının en az 12 olması gerekmekte idi. Ancak yapılan bir güncelleme ile bağımlılara verilecek olan mesleki eğitimlerde kişi sınırı ortadan kaldırılmıştır. Bu kapsamda bağımlılara yönelik olarak aldırılacak mesleki eğitimler için Hayat Boyu Öğrenme programı oldukça kritik bir önem taşımaktadır. Bu değişiklik Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği 7. bölümün, 45. maddesinin, 4. fıkrasının, d bendinde; hastanelerde yatan kişilere, kadın konuk evinde barındırılan kadınlara, tedavi altındaki madde bağımlılarına yönelik düzenlenecek kurslarda kursiyer sayı şartının aranmayacağı şeklinde belirtilmiştir. Bu konuda her ilin Halk Eğitim Merkezi ile iletişime geçilerek süreç hakkında daha detaylı bilgi alınabilir ve gerekli adımlar atılabilir.

Bir diğer husus ise danışanların girişimcilik eğitimleri almasıdır. Bu eğitim çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile verilebilmektedir. KOSGEB bunlardan birisidir. Hayat Boyu Öğrenme programında bir problem yaşanması durumunda KOSGEB'ten böyle bir eğitim talebinde bulunulabilir.

Sosyal hizmet uzmanı, İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarını da takip etmelidir. Tedavi ve rehabilitasyonda belirli bir noktaya gelmiş danışanın tedavi sonrasındaki hayatına hazırlık yapmak adına İŞKUR'un açmış olduğu mesleki eğitimler değerlendirilebilir. Bu mesleki eğitimler "Mesleki Eğitim Kursları" olarak adlandırılmaktadır. Kişiler, bu kurslara başladıklarında, kursiyere zaruri gider olarak günlük 30 ile 50 TL arasında değişen miktarda

ücret ödenmekte, sigortaları yapılmaktadır. Eğer bağımlı kişi kadın ve sanayi sektöründe bir kursa katılım sağlayacaksa varsa çocukları için aylık bakım ücreti de ödenmektedir.

İŞKUR'un kursiyerlere günlük ücret ödediği ve çeşitli haklar tanıdığı mesleki kursları, sosyal hizmet uzmanı kendi iş yerinde de açtırabilir. Ancak bunun için eğitimin verileceği mekanın akredite olması gerekmektedir. Örneğin, sosyal hizmet uzmanı çalışmakta olduğu bağımlılık danışma, rehabilitasyon veya tedavi merkezinde bir mesleki eğitim programı açtırmayı düşünüyor olsun. Öncelikle yapılacak şey, hangi kursun açılmak istendiğinin belirlenmesidir. Açılması istenen kursun modülünün de mevcut olması gerekmektedir. Bir modülü bulunmayan programlara İŞKUR destek sağlamamaktadır.

Buradaki bir diğer önemli ayrım ise hangi modülün kullanılacağıdır. Mesleki Yeterlilik Kurumunda tanımlanmış olan bir mesleğin, Hayat Boyu Öğrenme programındaki modül ile verilmesi durumunda İŞKUR'dan destek alınamamaktadır. Zira Mesleki Yeterlilik Kurumu'nda tanımlı olan bir mesleğin edinebilmesi için çeşitli sınavlara da girilmesi gerekmektedir. Programın belirlenmesinin ardından sosyal hizmet uzmanı Halk Eğitim Merkezine bağlı Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğüne başvuruda bulunarak, eğitim mekanının denetlenmesini talep etmek durumundadır. Bu denetim öncesinde eğitim araç-gereçlerinin ve mekanın kursa uygun şekilde hazırlanmış olması gerekmektedir. Gerçekleştirilecek incelemenin ardından eğer onay alınırsa artık burada İŞKUR destekli mesleki eğitimlerin verilebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı; vakıfların, derneklerin, resmi kurum ve kuruluşların açmış olduğu diğer mesleki eğitimleri de takip etmelidir. Belediyeye bağlı olarak faaliyet gösteren mesleki eğitim merkezleri bunların başında gelmektedir. Bu merkezler ile işbirliği kurulmalı ve bağımlıların mesleki eğitim almaları noktasında destek talep edilmelidir.

EĞİTİM İLE İLGİLİ MEVZUAT

Bağımlıların eğitim süreçlerine ilişkin gerçekleştirilebilecek müdahaleler, kişinin özellikleriyle örtüşmek zorundadır. Bu özelliklerden kastedilmekte olan; kişinin yaşı, herhangi bir işte çalışıp çalışmaması, mevcut eğitim durumu gibi unsurlardır.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Bağımlı kişinin yaşı on sekizden küçükse kişi hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında eğitim tedbirinin alınması için başvurulara bulunulabilir. Tedbir kararının ardından danışanın eğitim süreçlerini takip etmek ve varsa destek sağlamak önemlidir.

Halihazırda çalışan ancak eğitimine devam etmek isteyen ortaöğretim mezunu olmayan kişiler için “Akşam Liseleri” değerlendirilebilir. Bu liseler, on sekiz yaşını bitirmiş olup örgün gündüz ortaöğretim kurumlarına devam edemeyenler ile okuma hakkını kullanarak örgün gündüz ortaöğretim kurumlarından ayrılanlara eğitim ve öğretim imkânı sağlamaktır. Süreç tıpkı örgün eğitimdeki gibi ilerlemekte ancak okul saatleri, mesai saatleri dışında olacak şekilde planlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Akşam Liseleri Yönetmeliği kapsamında müdahaleler gerçekleştirilebilir.

Bir diğer nokta da açıköğretim programlarıdır. Eğitimine devam etmek isteyen bağımlıların açıköğretim programlarına da yönlendirmesi yapılabilir. Bunun için Halk Eğitim Merkezleri’ ne başvuruda bulunmak gerekmektedir. Eğer açıköğretim aracılığı ile lisans eğitimi alınacaksa bu sefer de üniversitelerin açıköğretim programları takip edilmeli ve değerlendirilmelidir.

SOSYAL GÜVENCE İLE İLGİLİ MEVZUAT

Danışanın madde-alkol kullanımı nedeniyle tıbbi desteğe ihtiyacı olduğu durumlar yaşanmaktadır. Birçok danışanın sosyal güvencesi bulunmamakta ya da bu süreç içerisinde yeterince haberdar olamadığı için SGK’ya borçları oluşmaktadır. Bu durum ile ilgili maddi durumu yeterli olan danışanlar borçlarını ödeyerek sigortasını aktifleştirebilmektedir. Fakat ekonomik anlamda desteğe ihtiyacı olan kişiler borç ödemesi yapamadıkları için tıbbi tedaviden ücretsiz faydalanamamaktadır. Bu durum ile ilgili olarak Kaymakamlıklardan “Yeşil Kart” çıkarılması ile ilgili başvuruda bulunabilmektedirler.

Yeni yürürlüğe giren bir karar ile prim borçları nedeniyle sağlık hizmeti alamayan BAĞ-KUR ile Genel Sağlık Sigortalılar, 31 Aralık 2019’a kadar Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler ile üniversite hastaneleri gibi kurumların ücretsiz sağlık hizmetinden faydalanabilecektir. (Konuya ilişkin Cumhurbaşkanı Kararı, Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Cumhurbaşkanı Kararı ile 2002/3654 sayılı Bakanlar Kurulu kararının eki karara geçici madde eklendi.)

Söz konusu düzenlemeyle 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin 2 numaralı alt bendinde yer alan isteğe bağlı sigortalılar ile (g) bendinde yer alan başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan Genel Sağlık Sigortalılar, Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler ile üniversite hastanelerinde 31 Aralık 2019'a kadar ücretsiz sağlık hizmeti alabilecek.

Cumhurbaşkanı Kararı ile getirilen Geçici 73'üncü Madde şöyle:

“5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin 2 numaralı alt bendi ile (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı olup 67'nci madde hükümleri çerçevesinde sağlık hizmeti alamayan Türk vatandaşları ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık tesisleri ile devlet üniversitelerinin sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinde sunulan sağlık hizmetlerinden 5510 sayılı Kanun'daki usul ve esaslar çerçevesinde yararlanmada, 31 Aralık 2019'a kadar 4736 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin birinci fıkrası hükmünden muaftır. Bu maddenin uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermeye, döner sermaye ödemeleri ve uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye Sağlık Bakanlığı yetkilidir.”

Madde 60 - Yerleşim yeri Türkiye'de olan kişilerden;

a) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının;

1) (a) ve (c) bentleri gereğince sigortalı sayılan kişiler,

2) (b) bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler,

b) İsteğe bağlı sigortalı olan kişiler,

c) Yukarıdaki (a) ve (b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan;

1) 18/6/1992 tarihli ve 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında yeşil kart verilen kişiler,

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

- 2) Vatansızlar ve sığınmacılar,
- 3) 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- 4) 24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,
- 5) 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatanî Hizmet Tertibi Aylıklarınının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- 6) 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- 7) 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler,
- 8) Harp malûllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,
- 9) 18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre görevlendirilen kişiler,
- d) Oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,
- e) 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu gereğince işsizlik ödeneğinden yararlandırılan kişiler,
- f) Bu Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık bağlanmış olan kişiler,
- g) Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan kişiler, genel sağlık sigortalısı sayılır.

6 ncı maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (f), (g), (h), (ı), (j) ve (k) bentlerinde sayılanların öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılır. Genel Sağlık Sigortasının bakmakla yükümlü olduğu kişi ise tescili yapılmaz. Aksi takdirde birinci fıkra hükümlerinden durumuna uyan bende göre Genel Sağlık Sigortası sayılır. Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle Genel Sağlık Sigortası sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de Genel Sağlık Sigortası sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında Genel Sağlık Sigortası sayılır.

6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d), (e) ve (l) bentleri kapsamında olanlar, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin kamu düzeninin zorunlu kıldığı hallerde, bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı olanlar, birinci fıkranın (d) bendi kapsamına girenler Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olması halinde Genel Sağlık Sigortası ve Genel Sağlık Sigortasının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.

Birinci fıkranın (d) ve (g) bentlerinin uygulanmasında evli olanlar için, eşlerden hangisinin bu maddeye göre Genel Sağlık Sigortası, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağına tespiti kendi tercihlerine bırakılır. Diğer bentler gereği eşlerin her ikisinin de Genel Sağlık Sigortalılık şartlarının oluşması halinde her ikisi de ayrı ayrı Genel Sağlık Sigortası sayılır.

EKONOMİK DESTEK İLE İLGİLİ MEVZUAT

İnsanların yaşamlarını sürdürebilme açısından yeterli ekonomik kaynağa ihtiyaçları vardır. Tıpkı diğer ihtiyaçlar gibi ekonomik ihtiyaçların da yeterli seviyede karşılanamaması, kişinin yaşantısını her açıdan olumsuz etkilediği gibi bağımlılık düzeyini arttırabilir.

Bağımlılık ile ilgili YEDAM’dan danışmanlık hizmeti alan bazı kişilerin maddi durumunun yeterli olmadığı görülmektedir. Kişiler madde-alkol kullanımından dolayı çalışıp para kazanamayacak durumda olabilirler veya temin etmek için çok fazla maddi kayıp yaşamış olabilirler.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Para Yardımı: Yardıma ihtiyacı olanlar belirlenip netleştirildikten sonra kaymakamlık (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma) bünyesinde 3 aylık maaşlar ile verilen yardım türüdür. İhtiyaç türüne göre de para yardımı fiyatlarında değişiklik olabilmektedir.

Erzak Yardımı: Aynı şekilde kaymakamlık bünyesinde muhtaçların belirlenip yiyecek, içecek, yakacak(kömür) gibi yaptıkları yardımdır.

Çocuk Yardımı: Çocuk yardımı 0-5, 5, 6-6+ ve bu şekilde aralıklarla devam eden çocuklara yapılan yardımdır. Örneğin, 0-5,5 yaş aralığı dönem yardımı okul öncesi döneme denk gelir. Bu yüzden diğer dönemlere göre daha az yardım ile de ihtiyaçlar görülebilmektedir. İhtiyaçlara örnek vermek gerekirse bez, mama, giyinme, yeme ihtiyaçlarından bazılarını söyleyebiliriz.

Sosyal yardım alabilmek için yönetmelikte belirtilen aşağıdaki şartların olması gerekir.

- Herhangi bir sosyal güvencenin olmaması gerekir,
- Sigortalı olarak hiçbir işte çalışmıyor olmak gerekir,
- Sosyal Güvenlik Kurumunda dul veya yetim maaşı gibi yardımları almıyor olmak gerekmektedir.

Yardım başvurusunda bulunan kişilerin yardım başvurularının onaylanması için hane içerisindeki kişi sayısına göre düşen gelir tutarının yoksulluk sınırının altında olması zorunludur. Başvurularda ihtiyaç sahiplerinin aşağıdaki bazı belgeleri hazırlamaları gerekir:

- T.C kimlik belgesi aslı veya fotokopisi,
- Muhtaçlık belgesi gibi evraklar hazırlanmalıdır.

Sosyal Yardım Başvuruları İçin Nereye Müracaat Edilir?

Sosyal yardımlar için en çok genel olarak kaymakamlık binalarında yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) başvuru yapılmaktadır. Halk arasında kaymakamlık yardımı olarak bilinen yardımın aslı SYDV yardımlarıdır. Sosyal yardım sağlayan diğer kurum ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı il müdürlükleridir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetlere yardım başvurusu aynı zamanda sosyal yardımlaşma vakıflarından da yapılabilmektedir. Bu yardımlardan faydalanmak isteyen kişiler başvurularını;

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına,
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine,
- Vakıf Genel Müdürlüğüne,
- Buldukları bölgelerdeki belediyelere yapabilirler.

Muhtaçlık Belgesi Nasıl Alınır?

Muhtaçlık belgesi olarak sosyal yardım alabilmek mümkündür. Muhtaçlık belgesi olan kişiler yaşlılık maaşı, engelli maaşı veya diğer sosyal yardımlardan faydalanabilmek için başvuru hakkına sahiplerdir. Bütün yardımların farklı şartları olsa da muhtaçlık belgesi bütün yardımlarda istenmektedir. Muhtaçlık belgesi ikamet edilen yerdeki muhtarlıklardan alınabilmektedir.

Sosyal ve ekonomik destekten yararlanacaklar:

Madde 6 – (1) Sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanacaklar şunlardır:

- a) Haklarında bakım tedbiri kararı verilerek sosyal hizmet kuruluşlarında bakılan ve desteklendikleri takdirde ailesi veya yakınları yanına verilebilecek çocuklar.
- b) Ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmak-

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

sızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar.

c) Bakım tedbir kararlı iken yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle, sosyal hizmet kuruluşlarından veya koruyucu aile yanından ayrılanlardan iş ve meslek edinme kursuna veya eğitimlerine devam eden veya bir iş ve meslek sahibi olamayıp desteklenmedikleri takdirde muhtaç duruma düşecek olan gençler.

ç) Olağanüstü bir felaket, tabii afet, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları.

(2) Çocuklar, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden en fazla on sekiz yaşını tamamlayıncaya kadar yararlandırılır. Ancak on sekiz yaşından sonra ekonomik destek verilmesine aşağıdaki esaslar çerçevesinde devam edilebilir:

a) Birinci fıkra kapsamında ekonomik destek almakta iken on sekiz yaşını dolduranlardan, desteklenmedikleri takdirde eğitimine devam edemeyecek durumda olan ortaöğretim öğrencileri yirmi yaşına kadar.

b) Ekonomik destek almakta iken on sekiz yaşını dolduran çocukların meslek edinme kursuna devam etmesi halinde, kurs süresince en fazla bir yıla kadar.

c) Bakım tedbiri kararı uzatılanlardan yüksek öğrenime devam edenler ise yirmi beş yaşına kadar.

ç) Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında olan gençlerden, iş ve meslek sahibi olamayan ve öğrenime devam etmeyenlere süreli ekonomik destek hizmetinden en fazla iki yıl süresince, ön lisans veya lisans eğitimine devam edenlere ise öğrenim süresi boyunca.

(3) Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde sayılanlar öncelikle yararlandırılır. Birinci fıkranın diğer bentlerinde sayılanlardan, bütçe ödeneklerinin yeterliliği ölçüsünde yıl içinde hangilerine öncelik verileceğine Genel Müdürlük tarafından karar verilir.

BARINMA DESTEĞİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

Ailesi ile yaşamasının kendisi için riskli olabileceği, sokakta yaşamak zorunda olduğu, maddi imkânlarından dolayı herhangi bir yerde kalamayan kişilerin barınma ile ilgili problemleri olmaktadır.

Bireyin bağımlılıktan uzaklaşmasını destekleyecek çalışmalarla birlikte diğer sosyal ihtiyaçlarını karşılamak da önem taşır. Bağımlılık tedavisi öncesi ve tedavi sonrasında kişinin güvenli bir barınma ortamı iyileşme sürecine olumlu yansır.

Barınma Yardımı başvurularında SYDV başvuru kayıt formu, ilk defa yardım alacaklar tarafından doldurulup, başvuru dilekçesi ve nüfus cüzdan fotokopisi, barınma ihtiyaç raporu veya hasar tespit raporu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuruda bulunulur. 30 gün içerisinde yardım başvurusu sonuçlanmaktadır.

7. (Ek: 30/5/1997 - KHK - 572/5 md.) “Kadın veya Erkek Konukevleri”, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadın veya erkeklerin psiko-sosyal ve ekonomik problemlerinin çözümlenmesi sırasında varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşları.

Kira Yardımı: Kirada oturup bu parayı veremeyecek durumda olup ihtiyaç sahibi olan muhtaç kimselere verilen yardıma da Kira Yardımı denir. Kira yardımı kendi içinde ikiye ayrılır. Örneğin, kirada olan kişi konut kirasının karşılanması adına başvuruda bulunmuşsa farklı bir işlem; iş yeri sebebiyle başvurmuşsa farklı bir işlem yapılmaktadır.

BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME İLE İLGİLİ MEVUZAT

Boş zamanların planlanmaması, kullanım ile ilgili olumlu düşüncelerin ön plana çıkmasına neden olur. Birey bu düşüncelerle baş etmek zorunda kalır. Gün içerisinde ne yapacağını belli olmaması kişiyi boşluğa sürükler. Boşluk hissi ve bir şey yapmama hevesini destekler. Gün içinde değerlendireceği alanlar olmaması, beraberinde düzensiz bir yaşamı getirir. Düzensiz yaşamın var olması, kullanım için risk taşır. Bu sebeptendir ki boş zaman yapılandırılması için ilgili kurum ve kuruluşların desteği önem taşımaktadır.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu madde 7'nin (v) bendinde "Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak."

5393 Belediye Kanunu Madde 14'ün (a) bendinde "İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları (Bu Kanununun 75 inci maddesinin son fıkrası, belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından, orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları ile Devlete ait her derecedeki okul binalarının yapım, bakım ve onarımı ile tefrişinde uygulanmaz.); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (Mülga son cümle: 12/11/2012- 6360/17 md.) (...) (Ek cümleler: 12/11/2012-6360/17 md.) Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler."

Büyükşehir Belediyesi ve Belediye Kanunları kapsamında bağımlının boş zamanlarını değerlendirebilmek amacıyla bağımlının yeteneği ve isteği doğrultusunda kültür-sanat, meslek ve beceri kazandırma kurslara yönlendirme yapabilmekte ve eğitmen talep edebilmektedir. Bu kanun doğrultusunda belediyelerin diğer kurum ve kuruluşlarla imzaladıkları protokoller çerçevesinde anlaşma sağladıkları kurum ve kuruluşlardan yararlanabilmektedir.

AİLE İLİŞKİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla koruyucu ve önleyici tedbir alınabilir.

Madde 3 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere mülkî amir tarafından karar verilebilir:

a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.

b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.

c) Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

ç) Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.

d) Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması.

Hâkim Tarafından Verilecek Koruyucu Tedbir Kararları

Madde 4 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

- a) İşyerinin değiştirilmesi.
- b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.
- c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.
- ç) Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağına anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi.

Hâkim Tarafından Verilecek Önleyici Tedbir Kararları

Madde 5 – (1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

- a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
- b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.
- c) Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.
- ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.
- d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.

- e) Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
- f) Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
- g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.
- ğ) Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.
- h) Korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.

Kanunun 5. Maddesinin c bendi kapsamında şiddet gösteren kişi hakkında uzaklaştırma kararı alınması sağlanabilir.

Kanunun 5. Maddesinin h bendi doğrultusunda bağımlı eşlerin tedavi olması sağlanabilir.

Madde 7 – (1) Şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin varlığı hâlinde herkes bu durumu resmi makam veya mercilere ihbar edebilir. İhbarı alan kamu görevlileri bu Kanun kapsamındaki görevlerini gecikmeksizin yerine getirmek ve uygulanması gereken diğer tedbirlere ilişkin olarak yetkilileri haberdar etmekle yükümlüdür.

Kanun maddesi kapsamında YEDAM personelinin ALO 183'ü (Aile, Kadın, Çocuk, Engelli, Yaşlı Sosyal Hizmet Danışma Hattı) arayarak bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmeliği

Madde 12 – (1) sunulacak hizmetlerden ev içi şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişiler yararlanır.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Maddesi gereğince şiddet gören bağımlı veya bağımlı eşinden şiddet gören kadın, ŞÖNİM'e başvuruda bulunarak koruyucu ve önleyici tedbir kararı talep edebilmektedir.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

Sosyal Hizmetler Kanunu'ndan korunmaya muhtaç çocuk, engelli, yaşlı, fiziksel- duygusal- cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadın ve erkekler yararlanabilir.

Madde 4 – Sosyal hizmetlere ilişkin genel esaslar şunlardır:

a) (Değişik: 1/7/2005-5378/27 md.) Bu Kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler, Devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür. Sunulacak bakım ve diğer hizmetlerin kapsamı ve bu hizmetleri verecek olan gerçek ve tüzel kişilerin izin, çalışma usûl ve esasları ve diğer hususlar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

b) Sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği tesis edilerek güç birliği sağlanır ve mevcut kaynaklara en verimli şekilde işlerlik kazandırılır.

Madde 4: Ek fıkra: 3/6/2011-KHK-633/35 md.) Engellilere yönelik hizmetlerin yürütülmesine ilişkin genel esaslar şunlardır:

a) Eşit katılım için, engellilerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler konusunda birey, aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, tıbbî bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, günlük yaşamlarında kendi başlarına yaşayabilme kapasitelerinin artırılması.

b) Bilgi, hizmet ve fiziksel çevre koşullarının engelliler için ulaşılabilir hâle getirilmesi.

c) Doğumdan başlayarak okul öncesi, okul çağı ve yetişkinleri kapsayacak biçimde tüm engellilere eğitimde fırsat eşitliği sağlanması.

d) İstihdamın, mesleki eğitim ve rehabilitasyonla birlikte gerçekleştirilmesi, istihdam alanlarının engellilerin kullanımına uygunluğunun sağlanması ve teknolojiye uygun alet ve cihazların engellilerce elde edilmesini kolaylaştırıcı önlemlerin alınması.

e) Engellilerin sosyal güvenlikleri ile gelirlerinin korunması, aile hayatı ve kişisel bütünlükleri ile kültür, eğlence, spor ve din alanlarına tam katılımlarının sağlanması.

f) Engellilere ilişkin plan ve programlar ile ekonomik ve sosyal statülerini etkileyen tüm kararların alınması sırasında engellilerin katılımlarının sağlanması.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Madde 4:

- a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,
- b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi.

Madde 5 – (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

- a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
- c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
- d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlanmasına.

Madde 6 - (1) Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

YASAL SORUNLARLA İLE İLGİLİ MEVZUAT

Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı tanıma göre sağlıklı insan: biyopsikososyal açıdan her anlamda sağlıklı bir birey olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple bireyin sağlıklı olarak ele alınması için biyolojik ve psikolojik açıdan yeterliliğinin yanı sıra sosyal olarak da yeterli olması gerekmektedir.

Alkol-madde kullanımının farklı tıbbi, toplumsal ve ekonomik boyutları da vardır. Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin temini, alımı ve kullanımı yasalar tarafından suç olarak kabul edilmektedir.

Alkol-madde kullanımı çeşitli yasal sorunları beraberinde getirir. Alkollü araç kullanımı, üzerinde madde bulundurma, aracı olma, alkol ve madde etkisindeyken başkasının canına ve malına zarar verme, hırsızlık gibi durumlar bağımlılık ile ilgili bazı yasal sorunları oluşturur.

Yasal sorunlar kişinin yaşamında bir takım zorunluluklara neden olur. Yasal süreçlerin sınırlamaları kadar tedavi için yönlendirici şartları da bulunmaktadır. Yasal sürecin, kullanımı ve bağımlılığı bir cezalandırma olarak değil, iyileştirmeye yönelik faaliyetleri kapsamı önem taşımaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu 109. maddesi kapsamında

CMK'nın 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adlî kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

Adli kontrol tedbir kararı sadece ceza mahkemesi tarafından verilmektedir. Adli kontrol ile denetimli serbestlik birbirine karıştırılmamalıdır. Denetimli serbestlik yasası, kesinleşmiş cezanın infazı aşamasında uygulanır. Adli kontrol tedbiri ise yargılama devam ederken yani henüz cezanın kesinleşmediği bir aşamada uygulanır.

Adlî kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

- a) Yurt dışına çıkma yasağı,
- b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
- c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak,
- e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek.

Kişinin bağımlılık ve tedavi konusunda bireysel isteği ve başvurusu dışında yasal süreçler kişiyi bu hususta zorunlu yönlendirmeye tabi tutabilmektedir. Kişi hakkında verilen adli kontrol kararının içerisinde tedavi ve danışmanlık desteği kararı yer alabilmektedir.

Bu karar, kişiyi yasal açıdan zorlayarak tedavinin gereklilikleri yerine getirmesine ve düzenli takip sistemine dâhil olmasına olanak sağlayabilir. Adli kontrol kararının gerekliliklerine uymamak, kişi hakkında tutuklama kararı yaptırımını hükmü taşıması sebebiyle karara uyumu gerekli kılmaktadır.

Yasal süreç zorunluluğu ile tedavi ve danışmanlık sürecine başvurmuş kişinin iyileşmeye ilişkin motivasyonunun arttırılması, uyumunun ve düzenli takibinin sağlanması önem arz eder. Adli kontrol süreci yasal bir sorun iken kişinin sürecinde olumlu adımlar olarak dönüşmesine olanak sağlayabilir.

FİZİKSEL SORUNLAR İLE İLGİLİ MEVZUAT

24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kapsamında;

“Huzurevleri”; ihtiyacı olan yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Bağımlı bireylerde, bağımlılık ile birlikte eşlik eden diğer sorunlar için tedavi girişimi sıkça görülmez.

Genel itibariyle bağımlılar sağlık sorunları ile karşılaşmayı istemezler. Kişinin bağımlılık hastalığı dışında diğer sağlık problemleri de tespit edilmelidir. Bağımlılıkla birlikte fiziksel sorun, yaşlılık, başkasının bakımına muhtaç olma durumu gerçekleşebilir. Bireyin bu özel durumlarında yaşamını devam ettirebilecek risksiz ortamlara ihtiyacı vardır. Huzurevi, bakım merkezleri, rehabilitasyon merkezleri gibi ilgili kurum ve kuruluşların destek hizmetinden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Huzurevi, aynı zamanda sosyal, fiziksel ve moral ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından kurulan ve yirmi dört saat yatılı hizmet veren en az yirmi kapasiteli sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Danışanlarımızın aile yapıları incelendiğinde 60 yaş ve üzeri yaşlıların saptanması halinde, gerekli durumlarda özel huzurevlerine yönlendirme yapılabilir. Devlet huzurevleri ve yaşlı bakım evleri için yaşadıkları mahaldeki huzurevi ve/veya merkez müdürlükleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğüne, il ve ilçelerde bulunan Sosyal Hizmet Merkezlerine başvuru yapılabilir.

Acil durumdaki yaşlılar için yaşlının başvurusuna gerek kalmadan vatandaşlar ve kolluk kuvvetleri, muhtarlar, belediyeler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından da kabul süreci başlatılabilmektedir. Alo 183 hattından da destek istenebilir.

Huzurevine Başvuru Koşulları

- 60 yaş ve üzeri yaşlarda olmak,
- Ruh sağlığı yerinde olmak,
- Bulaşıcı hastalığı olmamak,
- Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak,
- Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak,
- Kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak, yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak.

Ayrıca ruh sağlığı yerinde olan, bulaşıcı bir hastalığı bulunmayan, yatağa bağımlı, felçli, bedensel, görme, işitme engelli, demans ve Alzheimer hastası, süreli ya da sürekli özel ilgi, destek, korunma ve rehabilitasyona gereksinim duyan yaşlılar, Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine özel bakım yaşlısı olarak kabul edilirler.

Sağlık Bakanlığına bağlı Evde Bakım Hizmetlerine başvuruda bulunmak için hasta, hasta yakını, diğer kişi veya kurumlar tarafından **444 3 833** numaralı telefon hattı aranarak ya da Aile Hekimliğinden başvuruda bulunulabilir ve daha sonrasında mobil ekip desteği alınabilir. Aynı zamanda özel olarak hizmet veren Evde Bakım Hizmetlerinden de yararlanılabilir.

YAŞAMSAL ZORLUKLARLA ÇALIŞMAK İLE İLGİLİ MEVZUAT

Günümüzde sıkça tartışılan ve birçok ailenin son çare olarak gördüğü tedavide zorunlu yatışın gerçekleştirilmesidir. Kullanımda birey kendisine ve çevresine zarar verebilecek davranışlar sergileyebilir. Kişinin hem kendine hem de çevresine zarar vermesi, ev içerisinde eşya vb. kırıp dökmesi gibi durumlar karşısında bireyin yakınlarının zarar azaltacak uygulamalara başvurdukları görülmektedir. Birçok ailenin tıbbi tedavi ekibinden ve kolluk kuvvetlerinden beklentisi yakının yatılı ve zorunlu tedavi görmesi yönündedir. Bu hususta Türk Medeni Kanununda yer alan 432. Madde dayanak olarak düşünülebilir.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

TMK'nın 432. maddesine göre:

“Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalık veya serserilik sebeplerinden biriyle toplum için tehlike oluşturan her ergin kişi, kişisel korunmasının başka şekilde sağlanamaması halinde, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir. Görevlerini yaparlarken bu sebeplerden birinin varlığını öğrenen kamu görevlileri, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadırlar.”

İlgili kanunun diğer maddelerinde bir kuruma yerleştirilmesi veya alıkonulması belli sebeplere bağlanmıştır. Bunlar toplum için tehlike oluşturan akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalık veya serserilik hâlleri olarak ifade edilmiştir. Ağır tehlike arz eden hastalıkların neler olduğunun belirlenmesi tıp biliminin tespiti sonucunda gerçekleşir.

Kişinin koruma altına alınmasında çevresine getirdiği külfetlerin de göz önünde tutulmasını öngörülmektedir. Buna göre koruma kararı verilirken bu unsur da etkili olmaktadır. Buradaki “çevre” kavramına, kişinin ailesi, kendisine bakmakla yükümlü olanlar ve vasisi gibi kişiler olarak belirtilmiştir.

İyileşmede öncelik; kişinin tedaviyi kabul etmesi ve bırakmak için motivasyonunun olması sosyal destek ağının varlığına bağlı olarak olumlu seyir göstermektedir. Zorunlu yatışın bağımlı birey yakınları tarafından tek çare olarak görülmemesi bu hususta öneri olarak belirtilebilir.

TMK'nın yine aynı maddesi içerisinde kısıtlama ilkesi yer almaktadır. Kısıtlama ilkesi; bireyin kendisine ve çevresine zarar verdiği durumlarda, hakkında tedavi tedbir kararının uygulanmasını doğurabilir. Örneğin, hamilelik sürecinde alkol tüketimi olan bir annenin kullanım davranışının zarar verdiği bir başka canlı varlığı söz konusudur. Bu durumda anne her ne kadar tedaviye sıcak bakmasa da kanunun getirdiği kısıtlama ile hakkında tedavi kararı verilebilir. Bu durum hem annenin hem de fetüsün sağlıklı bir yaşam ve iyileşmenin basamağı olarak görülebilir.

Aynı ev içerisinde yaşayan kullanıcı birey; kendine ve çevresine zarar veriyorsa evde bu durumdan etkilenecek bir çocuğun olması durumu önemli adımları gerektirmektedir. Çocuğun yüksek yararı yaşanan durumlarda temel esas alınmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları da aldıkları eğitim gereği planladıkları sosyal hizmet müdahalesinde bu kriteri öncelik tutmalıdır. Riskli barınma ortamının sağlıklı bir hale dönüşmesini desteklemelidir.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacını taşır.

İlgili kanun hem riskli davranışlardan etkilenen bireylerin yaşamsal zorluklarını azaltmak hem de riskli davranışları sergileyen bireyin iyileşmesine yönelik tedbirleri kapsamaktadır.

Ailenin riskli barınma durumunu, geçici süre ile ilgili kurum ve kuruluşlarda barınmasını sağlayarak; uzun vadede ise yaşadığı çevreyi destekleyecek ekonomik destekle sosyal iyileşmeyi sağlamaktadır.

İlgili kararın detaylarında hakim tarafından verilecek önleyici tedbir kararlarına yer verilmiştir. Örneğin; korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması tedbir kararının alınabileceği ve uygulanabileceği belirtilmiştir. (TMK,5(h))

Sosyal Hizmet Uzmanı, ilgili yasal süreç destekleri ile sunulan hizmetleri hem bağımlı bireyin iyileşmesinde hem de yakınlarının risklerden korunmasında bilgilendirme, yönlendirme ve savunuculuk yapmalıdır. Bağımlı birey ve yakınlarının süreçlerine olumlu etki edecek yeni fırsatların gelişmesi ve geliştirilmesinde rol oynamalıdır.

BAĞIMLILIKTA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Kaynakça

2018 – 2023 Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Eylem Planı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 58.

T.C. Resmi Gazete, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Akşam Liseleri Yönetmeliği, 25292, 17/11/2003.

T.C. Resmi Gazete, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 30388, 11.04.2018.

T.C. Resmi Gazete, Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği, 30193, 27.09.2017.

T.C. Resmi Gazete, Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 28239, 20/3/2012

T.C. Resmi Gazete, Türk Medeni Kanunu, 24607, 8/12/2001

T.C. Resmi Gazete, Ceza Muhakemesi Kanunu, 25673, 4/12/2004